

fertilizers and their applications]. Lviv: Ukr. tekhnohohii, 324 [in Ukrainian].

19. Yamkovyi, V. (2013). Osoblyvosti suchasnoi systemy udobrennia soi [Features modern system of fertilization soybean]. *Propozytsiia – Proposal*, 3, 66–70 [in Ukrainian].

20. Babych, A.O. (1996). Problema fotosyntezy i biolohichnoi fiksatsii azotu bobovymy kulturamy [The problem of photosynthesis and biological fixation of nitrogen by leguminous cultures]. *Visnyk ahrar. nauky. – Bulletin Agrar. Science*, 2, 34–39 [in Ukrainian].

УДК 631.6:504.062 (477)

АСОЦІАЦІЯ ВОДОКОРИСТУВАЧІВ ЯК СКЛАДОВА СИСТЕМИ ЕФЕКТИВНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ВОДОГОСПОДАРСЬКО-МЕЛІОРАТИВНОГО КОМПЛЕКСУ

ГРАНОВСЬКА Л. М. – доктор економічних наук, професор,
ДИМОВ О.М. – кандидат сільськогосподарських наук,
старший науковий співробітник,
Інститут зрошувального землеробства НААН

Oleksandr Dymov – <http://orcid.org/orcid.org/0000-0002-7839-0956>

Постановка проблеми. Існуюча в Україні система управління водними ресурсами і водокористуванням має, в основному, галузеву та адміністративно-територіальну спрямованість, незбалансований механізм охорони вод і відтворення водних ресурсів [1]. За відсутності єдиного державного органу, що відповідає за стан водних об'єктів у басейні, право такого управління законом надано великій кількості державних органів, для яких воно не є головним завданням. Внаслідок цього спостерігається паралелізм і дублювання при здійсненні ряду функцій управління.

Всі зрошувальні системи України були побудовані за радянських часів, коли зрошення сільськогосподарських культур планувалося централізовано, водні ресурси були в достатній кількості, а вартість електроенергії була низькою. З того часу змінилась економічна ситуація, скоротились обсяги капіталовкладень у зрошення, дренаж та інженерну інфраструктуру, однак система управління водним господарством залишилась без змін.

Стан вивчення проблеми. Недосконалість сучасної системи управління водним господарством, недостатня кількість фінансування у водогосподарську галузь та недосконалість механізмів залучення позабюджетних коштів, а також відсутність системи державно-приватного партнерства у водному господарстві не сприяють ефективному функціонуванню водогосподарсько-меліоративного комплексу.

Вагомий внесок у вирішення зазначеної проблеми зробили вітчизняні та зарубіжні вчені, їх наукові розробки є актуальними і науково обґрунтованими, наприклад, академіком НААН Ромащенко М.І., разом з колективом вчених Інституту водних проблем і меліорації НААН, розроблено концептуальний підхід та Концепцію відновлення зрошення в Україні (2013) [2-3], в якій визначені основні концептуальні напрями відновлення зрошення та напрями модернізації системи управління водним господарством; академік НААН П.І. Коваленко (2011) обґрунтовує необхідність і важливість запровадження ефективного управління водними ресурсами [4]; М.І. Ромащенко та О.О. Дехтяр (2016) у своїй науковій публікації наводять

аналіз досвіду Болгарії, Вірменії, Молдови, Ізраїлю та Франції щодо реформування водогосподарської галузі як необхідної умови забезпечення інноваційного розвитку галузі на основі запровадження ефективного менеджменту та, на основі аналізу звітів Міжнародної комісії по іригації та дренажу (МКІД), Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН, визначають не тільки пріоритетні принципи в управлінні водними ресурсами, але й доводять необхідність визначення прав власності на зрошувальні системи та об'єкти інженерної інфраструктури [5]. Як відзначають представники міжнародної організації води: "...XXI ст. відмічається ростом населення планети та зміною клімату. Кліматичні зміни характеризуються не тільки зростанням середньорічної температури повітря, але й періодичними значними і не ефективними опадами, які змінюються довгими періодами посух, що призводять до зростання дефіциту водних ресурсів у багатьох країнах світу. Особливо це стосується сільськогосподарства і сектору зрошення, які потребують значних обсягів водних ресурсів" [6]. Крім того, автори публікацій проводять пошук найкращої моделі трансформації управління зрошувальними системами та організації ефективного водо- і землекористування на зрошуваних землях, а також обґрунтовують належну роль асоціацій водокористувачів у здійсненні цих процесів [7-8]. У процесі дослідження нами проаналізовано особливості удосконалення системи управління водними ресурсами шляхом створення асоціацій водокористувачів в колишніх країнах радянського союзу: Узбекистані, Таджикистані, Киргизькій республіці. Завдяки працям вчених і досвіду цих країн визначено основні аспекти щодо розробки напрямів модернізації та удосконалення системи управління водним господарством шляхом утворення асоціацій водокористувачів.

Мета та завдання дослідження. Метою дослідження є обґрунтування заходів зі створення асоціацій водокористувачів як складової системи ефективного управління водогосподарсько-меліоративним комплексом в Україні на основі аналізу досвіду інших країн світу.

Завданнями дослідження є: дослідження сучасної системи управління водним господарством в Україні; аналіз досвіду країн світу та країн колишнього радянського союзу щодо реформування системи управління водним господарством; наукове обґрунтування напрямів та заходів щодо реформування системи менеджменту водного господарства в Україні шляхом утворення асоціацій водокористувачів; розробка пропозицій щодо законодавчого та методичного регулювання діяльності асоціацій водокористувачів.

Для досягнення мети дослідження використані методи аналізу, синтезу, історичний, статистичний, монографічний, за допомогою яких проведено аналіз сучасного стану та визначені особливості водогосподарсько-меліоративного комплексу України, досліджено досвід країн світу з питань модернізації системи управління водогосподарським комплексом та розробки механізму утворення асоціацій водокористувачів як елементу системи ефективного менеджменту водних ресурсів.

Результати дослідження. Управління водними ресурсами України та інфраструктурою водного господарства здійснює Державне агентство водних ресурсів, яке підпорядковане Міністерству екології та природних ресурсів України. У структурі Держводагентства працює близько 28 тис. осіб, у радянські часи їх кількість складала 33 тис. осіб. Площа зрошення сільськогосподарських земель зменшилась майже на 80%, однак кількість працюючих у структурі управління залишилась майже на тому ж рівні, а більшість з них фінансується з державного бюджету країни.

У липні 2015 року Міністр аграрної політики та продовольства створив Координаційну раду, завданням якої є розробка Стратегії зрошення та дренажу в Україні з метою заповнення стратегічної прогалини у Стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій на 2015-2020 роки. Стратегія розвитку сільського господарства та сільських територій надає стратегічну основу для розвитку аграрного сектору в цілому, включаючи питання рослинництва, землеволодіння, землекористування, землеустрою, доступу до кредитів, оподаткування, сільськогосподарських досліджень та освіти, механізмів державної підтримки, безпеки продукції та охорони навколишнього середовища, а питання раціонального використання зрошуваних земель та розвитку зрошення в Україні в ній відсутні.

Сільське господарство України формує майже 14% ВВП країни, 31% експорту та 17,5% робочих місць. Площа зрошення сільськогосподарських культур займає близько 1% всіх сільськогосподарських угідь, але вона є дуже важливою для деяких культур, наприклад сої, рису, кукурудзи, овочевих тощо. Частина сільськогосподарських земель, що зрошуються у Херсонській області, складає 14% і забезпечує значний внесок у виробництво сільськогосподарської продукції регіону. Проект стратегії зрошення та дренажу в Україні обґрунтовує перспективи відновлення й модернізації зрошувальних і дренажних систем та чіткі підходи до удосконалення системи управління водогосподарсько-меліоративним комплексом. Оскільки головною метою українського сільського господарства є бути

джерелом багатства для країни, то ціллю стратегії є досягнення цієї мети шляхом створення ефективного зрошувального землеробства.

У проєкті стратегії передбачено зміни в управлінні водними ресурсами, для більш ефективного надання послуг зі зрошення сільськогосподарським підприємствам. Це може бути досягнуто за рахунок раціонального водорозподілу між водокористувачами аграрного сектору на основі укладання договорів щодо надання послуг між постачальниками водних ресурсів та асоціаціями водокористувачів [9].

Україна, при підписанні Угоди про асоціацію з ЄС, зобов'язалась дотримуватись директив ЄС, однією з яких є Водна рамкова директива. Саме в ній викладено загальну структуру управління водними ресурсами в країнах ЄС, яка базується на двох концепціях: інтегроване управління водними ресурсами та управління річковими басейнами. Третій Рамковий принцип управління водними ресурсами передбачає розподіл функцій управління між управлінням водними ресурсами та управлінням водною інфраструктурою. Згідно з цим принципом Водної рамкової директиви і проєкту стратегії зрошення та дренажу в Україні, система менеджменту водними ресурсами має включати такі позиції:

- посилення ролі Державного агентства водних ресурсів в управлінні водними ресурсами на державному рівні;
- трансформація Управління експлуатації водогосподарських систем, енергозбереження та механізації в інфраструктурні підрозділи та перетворення їх в регіональні організації зі зрошення і дренажу;
- надання прав інфраструктурним підрозділам утворювати Ради водокористувачів, представники яких будуть залучатись до визначення пріоритетів при розподілі водних ресурсів, а також при погодженні бюджетів та інвестиційних планів;
- експлуатацію внутрішньогосподарських мереж і дренажних систем необхідно передати до асоціацій водокористувачів (АВК), які створюються відповідно до нового законодавства. Вони є новими юридичними структурами у вигляді некомерційних органів публічного права, створених для надання своїм членам послуг, пов'язаних з водою. Однак для забезпечення ефективності їх роботи їм потрібне професійне керівництво та достатні ресурси для найму фахівців.

Асоціаціями управлятимуть їх члени за допомогою статуту, ухваленого відповідно до законодавчої бази про асоціації водокористувачів. Статут має забезпечити належний баланс між правами великих та малих фермерських господарств. Досвід інших країн доводить, що вони мають зосередити свою увагу на зрошенні або дренажі і не займатись питаннями ефективності сільськогосподарського виробництва.

Утворення асоціацій водокористувачів передбачає запровадження державно-приватного партнерства у водогосподарську галузь. На основі досліджень науковців сумської школи доведено, що державно-приватне партнерство у сфері природокористування можна визначити як юридично оформлену на певний термін взаємовигідну спів-

працю органів і організацій державної влади та бізнес-підприємницьких структур відносно природно-ресурсних об'єктів, а також об'єктів природоохоронної (екологічної) інфраструктури [10]. Таке партнерство передбачає розподіл відповідальності, ризику та результатів між партнерами з метою найбільш ефективної реалізації проектів у сфері природокористування, що мають важливе державне, регіональне і суспільне значення. Згідно Закону України "Про державно-приватне партнерство" (2010) систему державно-приватного партнерства у водному господарстві можна констатувати як взаємовигідну співпрацю органів державної системи управління з органами приватної форми власності на об'єкти інженерної інфраструктури – асоціаціями водокористувачів [11].

Для визначення рівня ефективності асоціацій водокористувачів необхідно проаналізувати досвід колишніх країн радянського союзу, які вже пройшли цей шлях і мають свої позитивні й негативні висновки. Наприклад, досить слушним є досвід Узбекистану, де близько 4 млн га сільськогосподарських земель зрошуються, а сільське господарство є основним водокористувачем і використовує приблизно 90% від загального обсягу водних ресурсів. Реформування аграрного сектору в Узбекистані відбувалось як і в Україні, у декілька етапів: перший етап – розпаювання сільськогосподарських земель і утворення різних за розміром сільськогосподарських підприємств, другий етап – збільшення кількості фермерських господарств, які довели свою ефективність господарської діяльності у порівнянні з іншими формами сільськогосподарських підприємств. Утворення значної кількості самостійних сільськогосподарських підприємств різних організаційно-правових форм управління призвело до вакууму в управлінні та експлуатації внутрішньогосподарської мережі, насосних станцій та дренажу. З метою удосконалення системи управління внутрішньогосподарською мережею уряд Узбекистану ініціює утворення асоціацій водокористувачів. Це не є новою організаційно-правовою формою для світу, в багатьох країнах існують різного роду об'єднання земле- і водокористувачів. Такі об'єднання довели свою ефективність і здатність здійснювати ефективний менеджмент водних ресурсів та меліоративних систем. Уряд Узбекистану почав активну роботу по створенню відповідної законодавчо-нормативної бази про асоціації водокористувачів, чисельність яких зростала. Однак надії на їх ефективність не були виправдані. Виник ряд проблем, а саме: оскільки ефективність роботи асоціацій залежить від ефективності господарської діяльності сільськогосподарських підприємств, то на рахунку асоціацій не завжди була необхідна кількість коштів для утримання систем і насосних станцій. Хоча асоціації не є прибутковим об'єднанням, однак ця позиція була недостатньо прописана існуючим законодавством країни, що призвело до виникнення конфліктів інтересів. Відмічається слабка кваліфікація фахівців, що обслуговують внутрішньогосподарські системи і дренажі, а Уряд країни продовжує "некоректно" втручатись у систему роботи асоціацій.

Виходячи з цього, ефективність асоціацій водокористувачів залежить від створеної законодавчої

бази, яка передуює утворенню самих асоціацій. Необхідною умовою ефективності діяльності асоціацій водокористувачів є утворення відповідної системи підготовки кадрів, які працюватимуть в асоціаціях. Питання менеджменту водних ресурсів, експлуатації систем зрошення, інфраструктури і дренажу, фінансування діяльності та формування плати за воду і її транспортування повинні вивчатись у процесі підготовки фахівців та перепідготовки кадрів [12].

Досвід Таджикистану доводить, що також не всі інституціональні заходи були ефективними і достатньо обґрунтованими і в цій країні. Реформування аграрного сектору Таджикистану було розпочато у 1996 році, у 2000 році почали утворюватись асоціації водокористувачів, які в тій чи іншій мірі були включені в систему управління водними ресурсами і меліоративними системами. У 2006 році було прийнято Закон «Про асоціації водокористувачів». Цим законом визначені основні поняття, терміни і категорії, що стосуються асоціацій водокористувачів, визначені мета і завдання, які стоять перед асоціаціями водокористувачів та методичний підхід до їх утворення [13]. Законом були визначені основні принципи діяльності асоціацій: залучення членів асоціації в управління, ремонт та модернізацію внутрішньогосподарської мережі; рівноправні умови всіх водокористувачів та прозорість при розподілі водних ресурсів; раціональне використання водних ресурсів; гарантії захисту прав, інтересів і підтримки між водокористувачами; відкриті і сумісне прийняття управлінських рішень. Бюджет асоціації, як відмічено у законі, має формуватись і використовуватись для виплати заробітної плати найманим працівникам з ремонту і експлуатації меліоративних систем та інфраструктури, покращення меліоративного стану земель, що зрошуються, сплати податків та виконання робіт у критичних ситуаціях. Державні органи регулюватимуть діяльність асоціацій через видачу договорів на використання водних ресурсів на основі внутрішніх планів асоціації водокористувачів.

Таким чином у Таджикистані було утворено близько 400 тис. асоціацій водокористувачів, площі дії яких змінюються від 400 га до 3,0 тис. га, а самі асоціації включали 150-1300 членів-водокористувачів. На асоціації водокористувачів були покладені функції управління найнижчим рівнем зрошувальних систем – внутрішньогосподарськими мережами. Не зважаючи на існуючу законодавчу базу, проблеми все ж виникли. На початок 2017 року в країні нараховувалось близько 150 асоціацій, які функціонували недостатньо ефективно. Плата за воду є ні науково, ні практично обґрунтованою і занадто низькою; не відмічалось підвищення урожайності сільськогосподарських культур, що вирощуються на зрошенні. У сільськогосподарських підприємствах залишаються застарілі технології вирощування сільськогосподарських культур, не зменшились втрати води з мережі з причини відсутності коштів у водокористувачів на реконструкції і модернізацію зрошувальної мережі. Державні витрати на утримання зрошувальних систем та інфраструктури залишаються на тому ж рівні. Фахівці аграрного сектору Таджикистану вважають, що коли пропозиція водних ресурсів у країні задо-

вольняє потреби в них, то добровільне об'єднання водокористувачів в асоціації є не актуальним. А коли пропозиція водних ресурсів не задовольняє потреби водокористувачів у них, то утворення асоціацій також не вирішує дану проблему. Виходячи з досвіду цієї країни, процес утворення асоціацій територіально має враховувати ці аспекти, а рівень задоволення водними ресурсами має бути середнім в цілому по країні. Для цього має бути сформований ефективний менеджмент водних ресурсів. Крім того, асоціації водокористувачів не відчують себе партнерами з державними структурами в управлінні зрошувальними системами, а є підконтрольними об'єднаннями, що також не підвищує ефективність їх роботи. Правове поле діяльності асоціацій водокористувачів потребує постійного удосконалення і має бути адаптивним до змін зовнішнього середовища.

Досвід Киргизької республіки у реформуванні аграрного сектору та утворенні асоціацій водокористувачів і прийнятті Закону про об'єднання (асоціації) водокористувачів є також необхідним для України. Особливістю законодавчої бази цієї країни, на відміну від попередніх, є присутність екологічної складової в принципах діяльності асоціацій водокористувачів: забезпечення раціонального використання води, скорочення її втрат, попередження ерозії і засолення земель, недопущення їх перезволоження; забезпечення екологічної безпеки, збереження прав і інтересів землевласників і землекористувачів. Законом про асоціації передбачено, що декілька асоціацій можуть утворювати територіальні союзи або об'єднання водокористувачів [14].

Виходячи із досвіду цих країн, важливим є, при утворенні асоціацій водокористувачів в Україні, врахування таких аспектів:

- визначення ролі Уряду в управлінні зрошувальними системами та інфраструктурою в країні. Особливого значення набуває роль Уряду у взаємовідносинах між державними органами та асоціаціями водокористувачів. Уряд має управляти водними ресурсами і інфраструктурою на національному рівні, а також залучати представників асоціацій водокористувачів до управління;

- передача державної зрошувальної мережі, дренажу та об'єктів інфраструктури асоціаціям водокористувачів здійснюється згідно договору між державним органом та асоціацією на безоплатній основі та на визначений термін;

- розробка прозорої методики формування плати за подачу зрошувальної води для сільськогосподарських підприємств, які є членами асоціації водокористувачів і для сільськогосподарських підприємств, які не є членами асоціації водокористувачів. Плата за подачу води враховує особливості зрошувальної системи, включає витрати електроенергії та витрати на експлуатацію і транспортування води. Для розрахунку плати за подачу води на зрошення для водокористувачів, які не є членами асоціації, може бути застосований коефіцієнт, який збільшує плату в порівнянні з платою члена асоціації;

- розробка законодавчого і методичного забезпечення щодо формування джерел надходження фінансових ресурсів. Одним із джерел є щорічні внески кожним членом асоціації. Сума внесків розраховується пропорційно площі зрошення кож-

ного підприємства. До суми внесків включаються і витрати на експлуатацію зрошувальної мережі, насосних станцій та дренажу;

- законодавче поле щодо утворення асоціацій має регулювати процес територіального їх утворення з метою середнього рівня задоволення потреб у водних ресурсах водокористувачів в усіх територіальних зонах;

- оскільки ефективність роботи асоціацій водокористувачів залежить від ефективності господарської діяльності сільськогосподарських підприємств, то державний механізм залучення інвестицій в інноваційний розвиток аграрного сектору має бути ефективним, досконалим та законодавчо закріпленим;

- позиція неприбутковості асоціацій водокористувачів у законодавчій базі країни є достатньо значимою, тому має бути прописана достатньо чітко і прозоро;

- умовою ефективності діяльності асоціацій є утворення відповідної системи підготовки фахівців та перепідготовки кадрів, які будуть працювати в асоціаціях водокористувачів. Навчання повинно включати передачу знань з ефективного менеджменту водних ресурсів на всіх рівнях управління, експлуатації систем зрошення, інфраструктури і дренажу, фінансування діяльності асоціацій, формування плати за воду як ресурс та її транспортування, формування бюджету асоціацій водокористувачів, ведення відповідної документації та організації взаємовідносин з контролюючими державними органами;

- удосконалення існуючої та розробка необхідної законодавчо-нормативної бази щодо утворення, функціонування та регулювання всіх аспектів діяльності асоціацій водокористувачів є необхідною умовою розвитку водогосподарської діяльності в країні.

Висновки. Удосконалення системи менеджменту не можливе без обґрунтування основних етапів модернізації та відновлення діяльності галузі, що передбачають поступовий і толерантний розподіл функцій управління водними ресурсами та експлуатації водогосподарських і меліоративних систем між Держводагентством, регіональними органами управління та органами державно-приватного партнерства – асоціаціями водокористувачів. Посилення ролі Держводагентства в управлінні водними ресурсами надасть можливість інтегрованого, еколого-безпечного та збалансованого їх використання на національному рівні, а утворення асоціацій водокористувачів має забезпечити ефективне управління водними ресурсами та експлуатацією інфраструктури зрошувальних систем на найнижчому рівні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Грановська Л. М. Екологічне страхування ризиків водогосподарської діяльності на меліорованих землях / Л. М. Грановська, Р. А. Кисельова. – Херсон: Гринь Д.С., 2012. – 252 с.
2. Концепція відновлення та розвитку зрошення в Південному регіоні України / за редакцією д.т.н., академіка НААН М. І. Ромащенко. – К.: ЦП «Компринт», 2014. – 30 с.

3. Ромащенко М. І. Концептуальні засади відновлення зрошення у Південному регіоні України / М. І. Ромащенко // Меліорація і водне господарство. – Київ, 2013. – Вип. 100. – С. 7-17.

4. Коваленко П. І. Актуальні проблеми використання водних ресурсів і меліорованих земель на сучасному етапі / П. І. Коваленко // Меліорація і водне господарство. – Київ, 2011. – Вип. 99. – С. 5-16.

5. Ромащенко М. І. Деякі питання реформування водогосподарської галузі України / М. І. Ромащенко, О. О. Дехтяр // Меліорація і водне господарство. – Київ, 2016. – Вип. 103. – С. 3-8.

6. Damania R. Uncharted Waters: The New Economics of Water Scarcity and Variability / Richard Damania, Sébastien Desbureaux, Marie Hyland, Asif Islam, Scott Moore, Aude-Sophie Rodella, Jason Russ and Esha Zaveri. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://elibrary.worldbank.org/doi/book/10.1596/978-1-4648-1179-1>

7. Роль асоціацій водокористувачів у сталому використанні зрошуваних земель / О. І. Жовтоног, В.В. Поліщук, Т. Ф. Деменкова, І. К. Шостак // Водне господарство України. – Київ, 2008. – № 1. – С. 17-25.

8. Управління процесом відновлення та сталого використання зрошення / М. І. Ромащенко, О. І. Жовтоног, В. Д. Крученко, Р. В. Сайдак, В. В. Книш // Меліорація і водне господарство, 2014. – Вип. 101. – С.137 – 146.

9. Проект Стратегії зрошення та дренажу в Україні: проектна пропозиція. – Київ: WORLD BANK GROUP, 2017. – 52 с.

10. Мішеніна Н. В. Розвиток механізмів державно-приватного партнерства у сфері природогосподарювання в умовах децентралізації / Н. В. Мішеніна, І. Є. Ярова, Г. А. Мішеніна // Науковий журнал «Маркетинг і менеджмент інновацій», 2017. – № 1. – С. 319-330. – Режим доступу: <http://mmi.fem.sumdu.edu.ua>

11. Закон України «Про державно-приватне партнерство» // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2010. – № 40. – Ст. 524.

12. Ассоциация водопользователей – экономное и эффективное использование водных ресурсов. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://news.uzreport.uz/news_4_r_32897.html

13. Сирожидинов К. Ассоциация водопользователей в Таджикистане: проблем больше чем возможностей. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://avesta.tj/2017/09/08/assotsiatsii-vodopolzovatelej-v-tadzhikistane-problem-bolshechem-vozmozhnostej/>

14. Оценка деятельности Ассоциации водопользователей южных областей Кыргызской Республики. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.osce.org/ru/bishkek/76143?download=true>

REFERENCES:

1. Hranovs'ka, L., & Kyseliova, R. (2012). *Ekologichne strahuvannia ryzykiv vodohospodars'koi dial'nosti na meliorovanyh zemliakh [Ecologic insurance of risks of water-economic activity on the ameliorative lands]*. Kherson: Hrin' D.S. [in Ukrainian].

2. Romashchenko, M. (Eds.). (2014) *Kontseptsiiia vidnovlennia ta rozvytku zroshennia v Pivdennomu*

rehioni Ukrainy. [Conception of reconstruction and development of irrigation in the Southern region of Ukraine]. Kyiv: TsP «Komprint» [in Ukrainian].

3. Romashchenko, M.I. (2013). *Kontseptual'ni zasady vidnovlennia zroshennia u Pivdennomu rehioni Ukrainy [Conceptual basis of irrigation reconstruction in the Southern region of Ukraine]*. *Melioratsiia i vodne hospodarstvo – Melioration and Water Economy, 100, 7-17* [in Ukrainian].

4. Kovalenko, P.I. (2011). *Aktual'ni problemy vykorystannia vodnyh resursiv i meliorovanyh zemel' na suchasnomu etapi [Topical problems of water resources and reclamation lands use in the contemporary stage]*. *Melioratsiia i vodne hospodarstvo – Melioration and Water Economy, 99, 5-16* [in Ukrainian].

5. Romashchenko, M.I. (2016). *Deiaki pytannia reformuvannia vodohospodars'koi haluzi Ukrainy [Some questions of water-economic branch reforming in Ukraine]*. *Melioratsiia i vodne hospodarstvo – Melioration and Water Economy, 103, 3-8* [in Ukrainian].

6. Damania, R. & Zaveri E. (2013). *Uncharted Waters: The New Economics of Water Scarcity and Variability*. Retrieved from: <https://elibrary.worldbank.org/doi/book/10.1596/978-1-4648-1179-1>

7. Zhovtonoh, O.I., Polishchuk, V.V., Demenkova, T.F., & Shostak, I.K. (2008). *Roľ asotsiatsii vodokorystuvachiv u stalomu vykorystanni zroshuvanyh zemel' [Role of waterusers' associations in the stable use of irrigated lands]*. *Vodne hospodarstvo – Water economy, 1, 17-25* [in Ukrainian].

8. Romashchenko, M.I., Zhovtonoh, O.I., Kruchenjuk, V.D., Saidak, R.V., Knysh, V.V. (2014). *Upravlinnia procesom vidnovlennia ta stalogo vykorystannia zroshennia [Management by process reconstruction and stable use of irrigation]*. *Melioratsiia i vodne hospodarstvo – Melioration and Water Economy, 101, 137-146* [in Ukrainian].

9. Proekt Stratehii zroshennia ta drenazhu v Ukraini : proektna propozytsiia. (2017). *[Project of Strategy of irrigation and drainage in Ukraine : project proposition]*. Kyiv: World Bank Group [in Ukrainian].

10. Mishenina, N.V., Yarova, I.Ye., & Mishenina, H.A. (2017). *Rozvytok mekhanizmiv derzhavno-privatnoho partnerstva u sferi prirodohospodariuvannia v umovah detsentralizatsii [Development of mechanisms of State-private partnership in the sphere of nature economic in conditions of decentralization]*. *Marketynh i menedzhment innovatsii: Naukovii zhurnal – Marketing and management of innovations: Scientific journal, 1, 319-330* [in Ukrainian].

11. Zakon Ukrainy «Pro derzhavno-privatne partnerstvo». (2010) [Law of Ukraine "About State-Private Partnership"]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR) – Bulletin of Supreme Soviet of Ukraine, N 40, l. 524* [in Ukrainian].

12. Assotsyatsiia vodopol'zovatelei – ekonomnoie i effektivnoie ispol'zovaniie vodnyh resursov. *[Association of water-users are economic and effective use of water resources]*. – Retrieved from: http://news.uzreport.uz/news_4_r_32897.html [in Russian].

13. Sirozhydinov, K. (2017). *Assotsyatsiia vodopol'zovatelei v Tadzhikistane: problem bol'she, chem vozmozhnosti. [Association of water-users in Tajikistan: problems are bigger than possibilities]*. Retrieved

from: <http://avesta.tj/2017/09/08/assotsiatsii-vodopol'zovatelej-v-tadzhikistane-problem-bolshechem-vozmozhnostej> [in Russian].

14. Otsenka deiatel'nosti Assotsyatsyi vodopol'zovatelei yuzhnykh oblastei Kyrhyzskoi Respubliki.

[Valuation of activity of water-users Association in Tajikistan: there are bigger problems than possibilities]. Retrieved from <http://www.osce.org/ru/bishkek/76143?download=true> [in Russian].

УДК 631.1.027:001.895 (477.72)

МАРКЕТИНГОВІ КОМУНІКАЦІЇ ТА ПРОСУВАННЯ НАУКОВО-ІННОВАЦІЙНИХ РОЗРОБОК ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ РОЗВИТКУ АПВ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

БІЛЯЄВА І.М. – кандидат с.-г. наук, ст. н. с.

ПІЛЯРСЬКА О.О. – кандидат с.-г. наук,

КЛУБУК В.В. – кандидат історичних наук,

Інститут зрошуваного землеробства НААН

СІНЕЛЬНИК Л.М.

ННЦ «Інститут землеробства НААН»

Iryna Biliaeva – <http://orcid.org/orcid.org/0000-0003-0688-4209>

Olena Piliarska – <http://orcid.org/orcid.org/0000-0001-8649-0618>

Vitalii Klubuk – <http://orcid.org/orcid.org/0000-0002-7933-4526>

Постановка проблеми. В останні роки Інститут зрошуваного землеробства НААН на ринку об'єктів інтелектуальної власності агропромислового виробництва (АПВ) активно досягає іміджу конкурентоспроможної установи. В установі щорічно створюється більше 60 наукових розробок, які дедалі частіше використовуються сільськогосподарськими господарствами різних напрямів спеціалізації, форм власності та об'ємів виробничої потужності. На сьогодні розробки Інституту стали науковою основою концепції розвитку водних меліорацій, стабілізації та відродження зрошення на півдні України. Щоб забезпечити ефективне впровадження їх у виробництво необхідна маркетингова діяльність, спрямована на зниження бар'єрів сприйняття та впровадження інноваційних продуктів, забезпечення довгострокових зв'язків з реальними і потенційними споживачами на основах довіри і взаємовигоди, сприяння впровадженню нових методів ефективного господарювання. Згідно ПНД 44 «Інноваційний розвиток» (підпрограма 3) Інститутом передбачено виконання дослідження 44.00.03.21.П «Розробити науково-організаційні підходи та ринково-орієнтований інструментарій випробовування, експериментального виробництва та консалтингового супроводу трансферу інноваційних технологій і продукції в агропромисловому комплексі Херсонської області».

Побудова сучасного конкурентоспроможного аграрного сектору можлива тільки за широкого впровадження на державному рівні інноваційних та інвестиційних проектів, заохочення спрямування фінансових, технологічних та організаційних ресурсів на їх освоєння. Найбільш ефективні результати в агровиробництві демонструють господарства, які на постійній основі використовують у виробничому процесі сучасні досягнення різних галузей науки [1]. Державні механізми управління економікою повинні забезпечувати впровадження інновацій, спрямованих на high-tech виробництво або покращення ресурсної бази (сприяння екологізації і

енергозбереженню виробництва, збільшенню людського капіталу) [2, 3].

Впровадження наукових розробок науководослідних установ України є важливим інструментом розвитку як вітчизняної науки, так і економіки в цілому. Ігнорування інновацій гальмує реалізацію кожної перспективної програми соціального та економічного розвитку [4].

Інститут зрошуваного землеробства НААН є Центром наукового забезпечення агропромислового розвитку Херсонської області (ЦНЗ АПВ). До складу ЦНЗ АПВ Херсонської області входять 10 різнопрофільних установ академії та Міністерства аграрної політики і продовольства, а також 2 навчальні заклади. В Інституті, як головній науководослідній установі ЦНЗ, функціонує відділ науковоінноваційної діяльності, трансферу технологій та інтелектуальної власності, в якому за допомогою комплексних цільових інноваційних програм виконуються процеси трансферу знань та інновацій у сільськогосподарське виробництво Херсонської області і південного регіону України в цілому.

Стан вивчення проблеми. За скоординованої роботи всіх наукових підрозділів, в Інституті створені інноваційні проекти: «Інноваційні вітчизняні сорти пшениці селекції Інституту зрошуваного землеробства НААН для виробництва зерна на зрошуваних землях півдня України»; «Впровадження у сільське господарство новітніх перспективних херсонських сортів люцерни для біологічного землеробства», «Насінництво нових високотехнологічних сортів помідору промислового типу для умов півдня України», «Херсонські гібриди кукурудзи для зрошуваного землеробства», «Кращі сорти сої для біологічного землеробства з підвищеною адаптаційною здатністю та високим вмістом білка та олії», «Картопляний насінницький комплекс з використанням двоврожайної культури на основі оздоровленого біотехнологічними методами вихідного матеріалу», «Створення автономних баз вирощування і переробки бавовника», «Система